

ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ

УДК 069 (477.8) “1944/1964”

ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ ПРИКАРПАТТЯ В УМОВАХ
РАДЯНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ (1944–1964 рр.)

Олег ОЛЕКСИШИН

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
кафедра суспільних наук,
вул. Карпатська, 15, 76019, м. Івано-Франківськ, Україна
e-mail: oleoleif@ukr.net
DOI gal.31.118-125

У статті на основі різноманітних джерел досліджуються політика та дії партійно-адміністративних владних структур стосовно музейних установ Прикарпаття у повоєнну добу. Висвітлено зміст діяльності музеїв, їх матеріально-фінансове становище та кадрове забезпечення в руслі процесів радянзації західного регіону України. Автор також розглянув динаміку розвитку музейної мережі на теренах Станіславської (пізніше Івано-Франківської) області.

Ключові слова: музей, радянська політика, ідеологія, музейні фонди, кадрова політика, Прикарпаття.

Музейна мережа закладів Прикарпаття, як скарбниця матеріальних та духовних цінностей не одного покоління місцевих мешканців, є важливим інструментом формування історичної пам'яті та культурної ідентичності жителів краю. Тож не дивно, що процес дослідження різних аспектів становлення і розвитку музейної справи в Україні продовжує перебувати в полі зору науковців на сучасному етапі. Чимало драматичних історичних подій на українських землях в ХХ ст. спричинили значні і непоправні втрати у вітчизняній культурній спадщині, у тому числі внаслідок знищення і пограбування музейних фондів, бібліотек та архівів. З огляду на це надзвичайно важливо всебічно та об'єктивно вивчити історичні перипетії музейного будівництва в окремих регіонах України, зокрема й на Прикарпатті.

Метою статті є спроба на основі опрацювання та узагальнення архівних джерел, наукової літератури і матеріалів місцевої періодичної преси проаналізувати особливості функціонування музеїв Прикарпаття, їх кадрове забезпечення та матеріально-фінансовий стан, простежити динаміку розвитку місцевої музейної мережі в змісті політики радянської західного регіону УРСР.

В новітні часи у вітчизняній історичній науці з'явилося чимало публікацій, в яких автори вже з неупереджених позицій намагалися вивчати діяльність культосвітніх установ України в умовах радянської політичної системи другої половини ХХ ст. Серед них проблемам функціонування музейних закладів УРСР присвячені праці О. Крук¹, Т. Марусик², А. Якубець³. Фрагментарно окремі історичні аспекти розвитку музейної справи на Прикарпатті знайшли своє відображення у дослідженнях М. Паньківа⁴, І. Чмелик⁵, В. Мельника⁶. Зважаючи на те, що віт-

¹ Крук О. І. Розвиток музейної справи в Україні (кінець 1950-х – 1980-ті рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2000. 20 с.

² Марусик Т. В. Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя та діяльності (40–50-ті рр. ХХ ст.). Чернівці : Вид-во “Рута” ЧНУ, 2002. 463 с.

³ Якубець А. Система управління музейною справою в УРСР (1945–1953 рр.). *Науковий вісник Національного музею історії України* : зб. наук. пр. : у двох частинах. Вип. 1. Част. 1 / відп. ред. Б. К. Патриляк. Київ : Національний музей історії України, 2016. С. 160–165.

⁴ Паньків М. Намітки з історії Івано-Франківського краєзнавчого музею. *Наукові записки Краєзнавчого музею*. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2001. Вип. 5–6. С. 223–231.

⁵ Чмелик І. Музеї Прикарпаття та їх роль у навчально-виховній та науковій діяльності студентської молоді. *Гірська школа Українських Карпат* : наук.-метод. журн. Івано-Франківськ : ДВНЗ “Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника”. 2015. № 12–13. С. 276–280.

чизняні музеї продовжують залишатися одним із основних джерел систематизації та збереження культурної спадщини, а також існують ще чимало невивчених до кінця сторінок їх минулого, існує потреба комплексного дослідження даної проблематики.

Після встановлення у 1939 р. радянської влади на західноукраїнських землях процес музейного будівництва на них відбувався в суперечливих умовах і кардинально відрізнявся від попередньої історичної доби. Першочергові зміни, які зачепили культурне життя загалом, були покликані адаптувати місцеві музейні заклади до радянських зразків функціонування. Вже 25 жовтня 1939 р. у доповідній записці “Про реорганізацію музеїв західних областей України”, адресованій секретареві ЦК КП(б)У М. Бурмистренкові представниками ЦК КП(б)У, були запропоновані відповідні заходи щодо реформування. Цей процес на державному рівні невдовзі було регламентовано постановою РНК УРСР “Про організацію музеїв і бібліотек у західних областях України” від 8 травня 1940 р.⁷

На початковому етапі радянізації західних областей України в 1939–1941 роках на Станіславщині було відкрито: Державний обласний історико-краєзнавчий музей у Станіславі, Державний міський краєзнавчий музей у Коломиї і Державний міський краєзнавчий музей у Рогатині⁸. Та подальші кроки щодо перебудови діяльності музеїв Західної України за новими радянськими зразками були тимчасово призупинені радянсько-німецькою війною. Варто зазначити, що під час окупації Прикарпаття гітлерівським режимом музейна діяльність в краї практично призупиняється, відбувається закриття у 1942 р. відповідних закладів у містах Станіславі та Коломиї.

Подальша політика радянізації західноукраїнських земель у повоєнні роки була спрямована на остаточну інтеграцію регіону в загальносоюзну політичну, соціально-економічну та культурну системи. Музеям, як і усім культосвітнім та мистецьким закладам СРСР, відводилася роль ідеологічних інструментів у реалізації намічених комуністичним режимом завдань. Слід зауважити, що вже на початку 1945 р. республіканський Музейно-краєзнавчий відділ було виведено зі структури Наркомату освіти УРСР і підпорядковано новоствореному Комітету у справах культурно-просвітницьких установ при РНК УРСР⁹. При цьому управління музеями перебувало під тотальним контролем не лише виконавчих, а й партійних органів влади. На ідеологічному рівні діяльність музейників регламентувалася партійними програмними документами та постановами, рішеннями всесоюзних та республіканських з’їздів тощо. Адміністративний диктат партії здійснювався на рівні обласних, міських, районних партійних комітетів, а також на рівні первинних парторганізацій музеїв. Відтак заклади культури на місцях мали стати гвинтиками великої радянської пропагандистської машини.

Відновлення діяльності прикарпатських музеїв після звільнення краю від німецької окупації відбувалося у складних умовах, спричинених різними факторами і проблемами. Насамперед існувала нагальна потреба у зборі, впорядкуванні та наповненні музейних фондів, адже у порівнянні з довоєнним періодом вони значно збідніли. Ще у перші дні радянсько-німецької війни зі сховищ Станіславського історико-краєзнавчого музею, який відновив свою роботу в 1944 р., було безслідно вивезено вглиб СРСР найцінніші експонати відділів народного мистецтва, нумізматики та архіву, а ще частину музейної колекції було розграбовано пізніше¹⁰. Тож експозиції доводилося заново збирати та оформлювати, що нерідко викликало труднощі

⁶ Мельник В. Іконопис і скульптура бароко в новій виставці Івано-Франківського художнього музею. *Артанія*. Альманах. Київ : Видавництво ім. Олени Теліги, 1996. Кн. 2. С. 70–73.

⁷ Лавнічек М. Р. Політика радянської влади щодо музейних закладів західних областей України в 1939–1941 рр. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. 2016. № 13. С. 123.

⁸ Культурне будівництво в Українській РСР. Найважливіші рішення Комуністичної партії і Радянського уряду 1917–1959 рр. : зб. док. : у 2 т. / голов. ред. О. В. Килимник. Київ : Держполітвидав УРСР, 1959. Т. I : 1917 – червень 1941 рр. С. 815.

⁹ Якубець А. Система управління музейною справою в УРСР (1945–1953 рр.). *Науковий вісник Національного музею історії України* : зб. наук. пр. : у двох частинах. Вип. 1. Част. 1 / відп. ред. Б. К. Патріляк. Київ : Національний музей історії України, 2016. С. 161.

¹⁰ Наукові записки Краєзнавчого музею. Івано-Франківськ : Світ, 1993. Вип. 1. С. 3.

через відсутність спеціалістів відповідного профілю. Для прикладу, у фондах зберігалося близько 1,5 тис. археологічних експонатів, але ці матеріали просто не було кому фахово упорядкувати, щоб надалі представити цікаві колекції для загального огляду відвідувачам¹¹.

Водночас повернення радянської системи управління в регіоні не гарантувало збереження музейних артефактів, уцілілих у часи воєнного лихоліття. При музеях створювалися спецфонди, куди спецкомісії відбирали так звані “політично-шкідливі твори”. З колекцій вилучалися насамперед ідейно ворожі для сталінського режиму експонати, які ілюстрували боротьбу українців за свою незалежність та культові предмети.

У цьому контексті одними із перших на Прикарпатті каральну політику влади відчували на собі працівники Коломийського державного музею народного мистецтва Гуцульщини, створеного 25 лютого 1945 р. на базі довоєнного міського краєзнавчого музею. Невдовзі після організації закладу владні органи офіційно конфіскували сфрагістичну колекцію (близько 500 раритетних печаток та штампів часів національно-визвольних змагань ЗУНР), унікальну бібліотечну збірку (кілька тисяч рідкісних стародруків), а також колекцію зброї та інших історичних документів, визначених як “непрофільні і політично-шкідливі експонати”. І лише зусиллями директора установи Володимира Кобринського та музейних працівників вдалося врятувати від втрати чимало інших експонатів¹².

Подібні спустошення фондів коломийського музею продовжувалися і в подальшому. Наприклад, в 1947 р. спецкомісія у ході перевірки вилучила з його сховищ 780 екземплярів “застарілої, націоналістичної та іншої ворожої літератури”¹³. З іншого боку, вже наступного року на одному із засідань виконкому Коломийської міськради місцевих музейників несправедливо звинувачують у незадовільній роботі по зборі творів народного мистецтва Гуцульщини¹⁴.

Не оминув численних фактів партійного втручання у свої фондові колекції і Станславський обласний краєзнавчий музей. В результаті методичних акцій другої половини 1940-х – початку 1950-х років зі знищення “ідеологічно-шкідливих” творів мистецтва в установі було втрачено колекцію європейського малярства і графіки, зібрану раніше у Відні, Парижі, Кракові, колекцію мальованих на склі ікон, гуцульської релігійної кераміки, дерев’яних розп’ять¹⁵, а також нумізматику доби УНР і військові відзнаки УГА¹⁶.

Як вже зазначалося вище, в умовах радянської дійсності на музейні заклади покладалася місія з пропаганди комуністичної ідеології серед якомога ширших прошарків населення. У травні 1949 р. в УРСР пройшла широка перевірка роботи музеїв з метою вивчення і узагальнення кращого досвіду їх роботи. За її результатами з’являються постанови ЦК КП(б)У від 7 вересня 1949 р. “Про стан і заходи поліпшення роботи музеїв” та Ради Міністрів УРСР від 20 лютого 1950 р. “Про заходи по впорядкуванню мережі і профілів державних музеїв Української РСР та поліпшенню їх діяльності”. У цих документах лунали заклики на адресу партійних і радянських органів “покінчити з недооцінкою музейної справи, рішуче підвищити ідейний рівень роботи всіх музейних закладів, наблизити їх роботу до практичних завдань соціалістичного будівництва, щоб вони могли активно впливати на світорозуміння трудящих, сприяти формуванню в них комуністичного світогляду, виховувати в народі високі почуття радянського патріотизму”¹⁷.

¹¹ Яненко А. Музеї Західної України і перспективи археологічних досліджень регіону в 1945–1946 рр. (за матеріалами архіву М. Рудинського). *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2013. Вип. 17. С. 297.

¹² Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. Історична довідка. URL: <http://hutsul.museum/museum/history/overview>.

¹³ Звіти, довідки, інформації в ЦК КП(б)У за період 14.01.1947–06-01.1948. *ДАІФО*. (Держ. архів Івано-Франківської обл.). Ф. 1–П. Оп. 1. Спр. 592. Арк.135–136.

¹⁴ Протоколи засідань виконкому Коломийської міськради (1948 р.). *ДАІФО*. Ф. Р–2019. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 68.

¹⁵ Мельник В. Сакральне мистецтво Галичини в експозиції Івано-Франківського художнього музею : путівник-каталог. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2007. С. 8–9.

¹⁶ Полек В. Майданами та вулицями Івано-Франківська. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2007. С. 117.

¹⁷ Кошарний І. У сузір’ї соціалістичної культури (1939–1958). Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1975. С. 168.

Зважаючи на це, в музейній діяльності повоєнних років спостерігалася жорстка регламентація тематики та змісту експозицій. У першу чергу вважалося за доцільне робити акценти на ідеях класової боротьби та дружби народів, на перевагах радянської системи, викритті “пережитків українського буржуазного націоналізму”. Тематико-експозиційні плани стаціонарних та тимчасових виставок у музейних установах, а також самі виставки згідно “Положення про республіканський, обласний і районний краєзнавчий музей” вимагали попереднього розгляду і затвердження у відповідних відділах культурно-освітньої роботи на місцях¹⁸.

Періодично на професійній діяльності працівників сфери культури у добу пізнього сталінізму негативно позначалися різного роду викривальні ідеологічні кампанії партійних органів. Розгорнута кампанія, розпочавшись з критики окремо взятої сфери чи проблеми, плавно перетворювалася у широку ідеологічну боротьбу проти культурної інтелігенції загалом, спрямовуючи своє вістря на пошук помилок у роботі практично усіх закладів та спілок. Для прикладу, “ідейні помилки” знайшлися в роботі музейних установ Прикарпаття у ході чергового переслідування української культури після публікації редакційної статті “Правди” під назвою “Проти ідеологічних перекирвань в літературі” від 2 липня 1951 р. Партійні органи разом з обласною пресою звинуватили дирекцію Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини в демонстрації мистецтва без політики, поза класовою боротьбою, наголошуючи, що “експозиція в закладі така, що проти неї не виступили б ні Петлюра, ні Бандера”¹⁹.

За короткий час 13 вересня 1951 р. на сторінках тієї ж “Правди” з’являється публікація М. Одинця “Що пропагують львівські музеї?”, яка ще більше погіршує становище працівників галузі. Після появи статті музейними установами України прокотилася хвиля перевірок місцевих партійних органів. Виконком Станіславської обласної ради відзначав, що Обласний відділ в справах культосвітніх установ і Обласний відділ мистецтв незадовільно керують науково-дослідною, експозиційною і культосвітньою роботою музеїв²⁰.

Керівництву Станіславського обласного краєзнавчого музею закидали, що відділ історії дореволюційного періоду недостатньо висвітлює минуле краю, соціально-економічний, політичний і культурний рівень розвитку населення, не розкриває боротьбу українського народу за возз’єднання з братнім російським народом. Зазначалося також, що експозиція відділу історії радянського народу в основному побудована на загальних історичних матеріалах і слабо відображає історію місцевого краю, у фондах недостатньо матеріалів про видатних людей області, передовиків промисловості та сільського господарства. Окрім того, критичні зауваження з боку чиновників за відсутність науково-дослідної роботи, слабке відображення соціалістичних перетворень на селі та впливу російських письменників на творчість Василя Стефаника і Марка Черемшини звучали на адресу відповідних літературно-меморіальних музеїв у Русові та Снятині²¹.

Організація культурно-масової роботи на західноукраїнських землях як у довоєнні, так і повоєнні роки вимагала з боку органів радянської влади прискіпливої уваги до кадрової політики у культосвітній галузі. На відміну від виконавчих органів влади, які займалися переважно організаційно-господарськими питаннями, кадрові призначення були сферою повноважень партійних структур. Відповідно до ухваленого в 1949 р. “Типового Положення про республіканський, обласний і районний краєзнавчий музей” директора, заступника директора з наукової частини, вченого секретаря музею призначав і звільняв Комітет в справах культосвітніх установ УРСР. У реальному житті ці кандидатури, як правило, погоджувались з партійними

¹⁸ Якубець А. Система управління музейною справою в УРСР (1945–1953 рр.). *Науковий вісник Національного музею історії України* : зб. наук. пр. : у двох частинах. Вип. 1. Част. 1 / відп. ред. Б. К. Патріляк. Київ : Національний музей історії України, 2016. С. 163.

¹⁹ Стенограма засідання активу робітників народної освіти Станіславської області 22 серпня 1951 р. *ДАІФО*. Ф. Р–295. Оп. 5. Спр. 856. Арк. 38.

²⁰ Протокол засідання виконкому Станіславської обласної Ради депутатів трудящих № 35 від 20 листопада 1951 року. *ДАІФО*. Ф. Р–295. Оп. 6. Спр. 237. Арк.122.

²¹ Ibid.

комітетами ЦК, обкомів або райкомів партії²². У несприятливих для сталінського режиму умовах радянської регіону головною метою партійних структур у підборі кадрів для місцевих установ та організацій, у тому числі й музейних закладів, було насамперед формування колективів з відданих і лояльних до комуністичної ідеології людей. При цьому часто на задній план відходив фаховий рівень спеціалістів та їхнє пряме виконання професійних обов'язків. Поширеною практикою стало залучення фахівців музейної справи до участі у суспільно-громадській діяльності, яка включала у себе агітаційну роботу на виборчих дільницях, виступи з лекціями на підприємствах тощо.

Неугодні системі та національно свідомі кадри новими властями усіяко переслідувалися. Як свідчать документи, вже невдовзі після відкриття роботи Станіславського краєзнавчого музею у травні 1940 р. було заарештовано його організатора і першого директора Корнія Купченка. Йому, колишньому сотнику УГА і члену ОУН, червона репресивна машина інкримінувала участь в антирадянській діяльності та засудила до 8 років виправно-трудова таборів, де він у 1943 р. й помер²³.

Свою порцію партійної критики вже у повоєнний період отримав заступник директора з наукової роботи обласного музею у Станіславі, поважний прикарпатський науковець, професор Микита Думка. Серед іншого партапаратників непокоїла його позиція, згідно якої наукова діяльність повинна знаходитися поза політикою, і що цю доктрину він відкрито застосовував у своїй практичній роботі з підлеглими²⁴.

У різний час об'єктом численних переслідувань та цькувань з боку каральних органів, чиновницької партноменклатури та партійної преси був ідейний натхненник і керівник Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини Володимир Кобринський. Основними закидами на адресу давнього і шанованого серед краян збирача та хранителя місцевої культурної спадщини стали звинувачення у поширенні в закладі під прапором “безпартійності і безкласовості” ідеології українського буржуазного націоналізму²⁵.

Смерть Й. Сталіна та започаткування політики “десталінізації” після рішень XX з'їзду КПРС викликали своєрідну лібералізацію багатьох сфер суспільного життя. Зміни, які відбувалися на державному рівні, породжували в середовищі культосвітніх працівників сподівання на деідеологізацію їхньої діяльності та вирішення інших застарілих проблем. Саме в другій половині 1950-х років спостерігаються спроби вирішення окремих нагальних питань музейного будівництва в ділянках матеріального та кадрового забезпечення. Також була започаткована ініціатива з надання певної самостійності установ галузі щодо вибору профілю діяльності.

Проте вже на початку 1960-х років у багатьох сферах, включно з культурною, спостерігаються негативні тенденції, і відбувається відхід до попередніх позицій. Серед іншого офіційними документами органів влади різних рівнів закріплюється залишковий принцип фінансування закладів культури. Постанови Президії ЦК КПРС від 30 серпня 1962 р. і Ради Міністрів СРСР від 10 грудня 1962 р. зобов'язували керівництво Міністерства культури СРСР впорядкувати мережу музеїв та скоротити витрати на їх утримання, а також більш економно витрачати кошти, виділені на проведення культурно-масової роботи²⁶.

У цей час недостатнє фінансування музеїв на місцях доповнювалося черговим посиленням ідеологічної складової в їх діяльності. Музейним працівникам знову з різних приводів не припиняли нагадувати, що вони насамперед є бійцями “ідеологічного фронту”. Наприклад, в

²² Якубець А. Система управління музейною справою в УРСР (1945–1953 рр.). *Науковий вісник Національного музею історії України* : зб. наук. пр. : у двох частинах. Вип. 1. Част. 1 / відп. ред. Б. К. Патриляк. Київ : Національний музей історії України, 2016. С. 162.

²³ Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. Кн. 1 / упоряд. Л. Вардзарук. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2004. С. 962.

²⁴ Стенограма собрания областного партактива. 23–24 мая 1946 г. *ДАІФО*. Ф. 1–П. Оп. 1. Спр. 385. Арк. 139–140.

²⁵ Солодченко Я. Що пропагує Коломийський музей “Гуцульщина”? *Прикарпатська правда*. 1951. 25 липня. С. 2.

²⁶ Указы Министерства культуры СССР за 1962 г. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 5116. Оп. 10. Спр. 224. Арк. 31.

рамках розгортання на Прикарпатті науково-атеїстичної пропаганди кінця 50-х – початку 60-х років ХХ ст. при Станіславському обласному краєзнавчому музеї було організовано пересувний “Клуб атеїста”. У 1963 р. він здійснив 32 виїзди у віддалені села Богородчанського, Косівського, Коломийського та інших районів області. Клуб систематично організовував лекції, виставки, демонстрацію відповідних кінофільмів. Лише протягом 1963–1964 рр. ним було проведено більше 125 лекцій та 79 кіносеансів, під час яких демонструвалися науково-популярні фільми на атеїстичну тематику “Апостоли без маски”, “Липка павутина”, “Піп з Голубно”, “Музей релігії та атеїзму”, “Повернення до життя”, “Голос з космосу”, “Под сенню Христа”, “Правда о Ксении Блаженной” та ін²⁷.

Попри те, що основну увагу в своєму дослідженні нами насамперед приділено діяльності двох провідних державних музейних установ Прикарпаття, які розташовувалися в Станіславі (з 1962 р. Івано-Франківську) і Коломиї, перелік створених протягом 1944–1964 років закладів музейного типу ними не обмежувався. Можна припустити, що динаміка розширення музейної мережі на території краю була тісно пов’язана з бажанням властей відвернути увагу його мешканців від масових акцій із закриття храмових споруд та мала на меті завуалювати справжні наміри комуністичних ідеологів показовим інтересом до збереження культурної спадщини²⁸.

Серед прикарпатських музеїв, створених в досліджуваній нами період, потрібно у першу чергу виділити: Русівський літературно-меморіальний музей Василя Стефаника (1941 р.), музей Косівського училища декоративного та прикладного мистецтва (1945 р.), Снятинський літературно-меморіальний музей Марка Черемшини (1949 р.), Криворівнянський літературно-меморіальний музей Івана Франка (1953 р.), Чернелицький краєзнавчий музей (1956 р.), Солотвинський краєзнавчий музей (1958 р.), Меморіальний музей скульптора М. Бринського у с. Долина Тлумацького району (1961 р.), Літературний музей ім. Мирослава Ірчана в Коломиї (1962 р.)²⁹.

Отже, можна стверджувати, що радянський етап розвитку музейної справи на Прикарпатті був суперечливим і неоднозначним. Функціонування музейних установ краю у рамках політики радянської західних областей УРСР хоч і вирізнялося певними особливостями, однак вони не виходили за межі загальносоюзного курсу. Передусім варто виокремити процес встановлення тотального контролю політико-адміністративних органів держави за діяльністю музеїв та суворо регламентацію експозицій і виставок. Ідеологічна складова в роботі цих закладів переважала над науковими та національно-культурними пріоритетами. Як наслідок, у ході різного роду перевірок та політико-ідеологічних кампаній з фондів колекцій масово вилучалися і знищувалися численні артефакти національно-культурної спадщини Прикарпаття. Перетворення місцевих музеїв у справжній осередок культурного життя також стримувало хронічне недофінансування їх матеріально-технічної бази, яке з року в рік здійснювалося за залишковим принципом. Кращого бажало кадрове забезпечення кваліфікованими фахівцями музейних штатів. Водночас самі музейні працівники часто залучалися до різних форм культурно-масової роботи серед населення краю, головню виконуючи непрямою своєю фаху функції ідеологічних провідників рішень партійних органів у житті.

²⁷ Інформация и справки о работе культурно-просветительских учреждений области (январь-ноябрь 1964 г.). ДАІФО. Ф. Р–1431. Оп. 1. Спр. 417. Арк. 96–118.

²⁸ Чмелик І. Музеї Прикарпаття та їх роль у навчально-виховній та науковій діяльності студентської молоді. *Гірська школа Українських Карпат* : наук.-метод. журн. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. 2015. № 12–13. С. 278.

²⁹ Демеха І. Історичні аспекти формування мережі державних музеїв на Прикарпатті. *Схід : аналіт.-інформ. журнал. Донецьк : Східний видавничий дім, 2013. № 4. С. 136.*

THE MUSEUM INSTITUTIONS ACTIVITY OF THE CARPATHIAN REGION IN THE
CONDITIONS OF THE SOVIET POLITICAL SYSTEM (1944–1964)

Oleh OLEKSYSHYN

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
Department of Social Sciences,
Karpatska St., 15, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Summary

The author emphasizes the need of study of the museum treasures and artifacts for the purpose of preserving the national cultural heritage. The article based on the analysis of a wide range of historical sources and literature and describes the specifics of the museum institutions activity in the Carpathian region of the postwar period.

The official strategy, forms and methods of Soviet ideological control over the spheres of culture and museum business are highlighted. The article discloses a process of reorganization of the museum network in the Stanislav region in the second half of the 1940's and the beginning of the 1960's.

Also the author analyzed Soviet policy towards museum workers in the region, their activity under the pressure of the punitive system of Stalin's regime.

Achievements and drawbacks of the Ukrainian museum business in the Carpathian region of the postwar period are revealed.

Keywords: *museum, sovietization, ideology, museum funds, staff policy, Carpathian region.*

REFERENCES

- Informatsiia y spravky o rabote kul'turno-prosvetitel'skikh uchrezhdenii oblasti (ianvar'-noiabr' 1964 h.). *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivs'koi oblasti*. F. R-1431. Op. 1. Spr. 417. (in Russian).
- Protokoly zasidan' vykonkomu Kolomyys'koi mis'krady (1948 r.). *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivs'koi oblasti*. F. R-2019. Op. 1. Spr. 35. (in Ukrainian).
- Protokol zasidannia vykonkomu Stanislavs'koi oblasnoi Rady deputativ trudiashchyykh № 35 vid 20 lystopada 1951 roku. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivs'koi oblasti*. F. R-295. Op. 6. Spr. 237. (in Ukrainian).
- Stenohramma sobranyia oblastnoho partaktyva 23–24 maya 1946 h. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivs'koi oblasti*. F. 1–P. Op. 1. Spr. 385. (in Russian).
- Stenohrama zasidaniia aktyvu robitnykiv narodnoi osvity Stanislavs'koi oblasti 22 serpnia 1951 r. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivs'koi oblasti*. F. R–295. Op. 5. Spr. 856. (in Ukrainian).
- Ukazy Ministerstva kul'tury SSSR za 1962 h. *Tsentral'nyi derzhavnyi arkhiv vyshchyykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy*. F. 5116. Op. 10. Spr. 224. (in Russian).
- Zvity, dovidky, informatsii v TSK KP(b)U za period 14.01.1947–06.01.1948. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivs'koi oblasti*. F. 1-P. Op. 1. Spr. 592. (in Ukrainian).
- Chmelyk I. Muzei Prykarpattia ta yikh rol' u navchal'no-vykhovni ta naukovii diial'nosti students'koi molodi. *Hirs'ka shkola Ukrain's'kykh Karpat* : nauk.-metod. zhurn. Ivano-Frankivs'k : Prykarp. nats. un-t im. V. Stefanyka. 2015. № 12–13. S. 276–280. (in Ukrainian).
- Demekha I. Istorychni aspekty formuvannia merezhi derzhavnykh muzeyiv na Prykarpatti. *Skhid* : analit.-inform. zhurnal. Donetsk : Skhidnyi vydavnychy dim, 2013. № 4. S. 134–139. (in Ukrainian).
- Kosharnyy I. U suzir'i sotsialistychnoi kul'tury (1939–1958). L'viv : Vyd-vo L'viv. un-tu, 1975. 239 s. (in Ukrainian).
- Kruk O. I. Rozvytok muzeinoi spravy v Ukraini (kinets' 1950-kh – 1980-ti rr.) : avtoref. dys. ... kand. ist. nauk / Khark. nats. un-t im. V. N. Karazina. Kharkiv, 2000. 20 s. (in Ukrainian).
- Kul'turne budivnytstvo v Ukrain's'kii RSR. *Naivazhlyvishi rishennia Komunistychnoi partii i Radians'koho uriadu. 1917–1959 rr.* : zb. dok. : u 2 t. / holov. red. O. V. Kylymnyk. Kyiv : Derzhpolityvdav URSR, 1959. T. I : 1917 – cherven 1941 rr. 884 s. (in Ukrainian).
- Lavnichek M. R. Polityka radians'koi vlady shchodo muzeynykh zakladiv zakhidnykh oblastey Ukrainy v 1939–1941 rr. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeis'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Istorychni nauky*. 2016. № 13. S. 122–127. (in Ukrainian).
- Marusyk T. V. Zakhidnoukrains'ka humanitarna intelihentsiia: realii zhyttia ta diial'nosti (40–50-ti rr. XX st.). Chernivtsi : Vyd-vo "Ruta" CHNU, 2002. 463 s. (in Ukrainian).
- Mel'nyk V. Ikonopys i skul'ptura baroko v noviy vystavtsi Ivano-Frankivs'koho khudozhn'oho muzeiu. *Artaniia*. Al'manakh. Kyiv : Vydavnytstvo im. Oleny Telihy, 1996. Kn. 2. S. 70–73. (in Ukrainian).
- Mel'nyk V. Sakral'ne mystetstvo Halychyny v ekspozytzii Ivano-Frankivs'koho khudozhn'oho muzeiu : putivnyk-kataloh. Ivano-Frankivs'k : Lileia-NV, 2007. 224 s. (in Ukrainian).

Naukovi zapysky Kraieznavchoho muzeiu. Ivano-Frankivs'k : Svit, 1993. Vyp. 1. S. 3–7. (in Ukrainian).

Natsional'nyi muzei narodnoho mystetstva Hutsul'shchyny ta Pokuttia. Istorychna dovidka. URL: <http://hutsul.museum/museum/history/overview>. (in Ukrainian).

Pan'kiv M. Namitky z istorii Ivano-Frankivs'koho kraieznavchoho muzeiu. *Naukovi zapysky Kraieznavchoho muzeiu*. Ivano-Frankivs'k : Misto NV, 2001. Vyp. 5–6. S. 223–231. (in Ukrainian).

Poliek V. Maidanamy ta vulytsiamy Ivano-Frankivs'ka. Ivano-Frankivs'k : Lileia-NV, 2007. 148 s. (in Ukrainian).

Reabilitovani istoriieiu. Ivano-Frankivs'ka oblast'. Kn. 1 / uporiad. L. Vardzaruk. Ivano-Frankivs'k : Misto NV, 2004. 982 s. (in Ukrainian).

Solodchenko Y. A. Shcho propahuie Kolomyis'kyi muzei "Hutsul'shchyna"? *Prykarpats'ka pravda*. 1951. 25 lypnia. S. 2. (in Ukrainian).

Yakubets' A. Systema upravlinnia muzeinoiu spravoio v URSS (1945–1953 rr.). *Naukovyi visnyk Natsional'noho muzeiu istorii Ukrainy* : zb. nauk. pr. : u dvokh chastynakh. Vyp. 1. Chast. 1 / vidp. red. B. K. Patryliak. Kyiv : Natsional'nyi muzei istorii Ukrainy, 2016. S. 160–165. (in Ukrainian).

Yanenko A. Muzei Zakhidnoi Ukrainy i perspektyvy arkhеологiichnykh doslidzhen' rehionu v 1945–1946 rr. : (za materialamy arkhivu M. Rudyns'koho). *Materialy i doslidzhennia z arkhеологii Prykarpattia i Volyni*. L'viv : In-t ukraїnoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy, 2013. Vyp. 17. S. 295–300. (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 20 11 2018 р.